

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ

Янєва Д. М.

Студентка 3(5 СК) курсу ОР бакалавр
спеціальності - 053 Психологія, ФПСР

Керівник: **Кирилішина М. Г.**

к.психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної психології ФПСР

Виховання - це завжди творчий процес, що вимагає індивідуалізованого підходу та врахування унікальних особливостей кожної дитини. У сучасному психолого-

педагогічному дискурсі значення психологічних аспектів виховного впливу на особистість дитини надзвичайно актуальне.

Актуальність дослідження психологічних аспектів виховного впливу на особистість дитини підтверджується сучасними викликами і тенденціями в освіті та суспільстві. Зростаюча комплексність соціальних проблем, швидкі зміни в технологіях та культурному середовищі вимагають нового розуміння процесів виховання. Зокрема, розгляд психологічних аспектів дозволяє зрозуміти, як впливають емоційне ставлення дитини до виховних впливів, врахування індивідуальних особливостей та результати виховання на формування особистості.

У контексті зростаючої складності сучасного життя і нестабільності соціального середовища, розуміння психологічних аспектів виховання є важливим для забезпечення психологічного благополуччя та розвитку дитини. Подолання виховних викликів, таких як стрес, тривога, агресія, вимагає комплексного підходу, що базується на психологічних дослідженнях.

Також, зростання інтересу до індивідуалізації виховання та підвищення ефективності освітніх програм підкреслює важливість дослідження психологічних аспектів виховання. Адаптація педагогічних підходів до індивідуальних потреб та особливостей дитини стає ключовим завданням для сучасних педагогів.

Отже, вивчення психологічних аспектів виховного впливу на особистість дитини є важливим для успішного вирішення педагогічних завдань у сучасному світі.

Практичне значення вивчення психологічних аспектів виховного впливу на особистість дитини полягає у створенні оптимальних умов для розвитку дітей та досягнення бажаних виховних результатів. Розуміння того, які механізми та закономірності впливають на формування особис-

тості дитини, дозволяє вихователям, батькам та педагогам враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та налагоджувати ефективні методи виховання.

Психологічні закономірності виховного впливу на особистість дитини полягають у наступному:

1) Ефективність виховання залежить від врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини, її потреб, інтересів, рівня розвитку [1]. Кожний віковий період має свої специфічні особливості, зумовлені біологічним дозріванням організму, соціальною ситуацією розвитку, провідною діяльністю, новоутвореннями у психіці дитини. Те, що є значущим та зрозумілим для дитини одного віку, може бути недоступним або нецікавим для іншого. Наприклад, у дошкільному віці провідною є сюжетно-рольова гра, через яку дитина засвоює соціальні ролі, норми, правила поведінки. У молодшому шкільному віці на перший план виходить навчальна діяльність, яка вимагає від дитини довільності, відповідальності, самоконтролю. Підлітковий вік характеризується прагненням до самостійності, пошуком своєї ідентичності, орієнтацією на цінності та норми референтної групи однолітків. Тому виховні впливи повинні бути адекватними віковим можливостям дитини та спиратися на її реальний життєвий досвід. Водночас, слід враховувати індивідуальні особливості кожної дитини - її темперамент, характер, здібності, інтереси, стиль навчальної діяльності тощо. Один і той самий виховний прийом може по-різному «спрацьовувати» для різних дітей - когось надихати та спонукати до активності, а когось гальмувати та викликати опір. Тому важливо будувати виховний процес диференційовано, з урахуванням своєрідності кожної дитячої особистості.

2) Результативність виховання визначається послідовністю, систематичністю та узгодженістю виховних впливів з боку різних соціальних інститутів (сім'ї, закладів освіти,

громадських організацій тощо) [3; 4]. Дитина розвивається не ізольовано, а у широкій системі соціальних зв'язків та взаємодій. На неї впливають різноманітні чинники - від мікрорівня сім'ї до макрорівня суспільства в цілому. І дуже важливо, щоб ці впливи були несуперечливими, взаємодоповнювальними, утворювали єдиний виховний простір. Суперечливі або конфліктні вимоги дезорієнтують дитину, породжують у неї невпевненість та тривогу, провокують «подвійну мораль», коли дитина в одних умовах діє одним чином, а в інших - прямо протилежним. Натомість, єдність та взаємодоповнюваність виховних впливів створює сприятливі умови для формування цілісної та гармонійної особистості. Якщо цінності та норми, які культивуються в сім'ї, підкріплюються та поглиблюються у закладі освіти, у позашкільній діяльності, у взаєминах з однолітками, дитині легше їх прийняти та керуватися ними у своїй поведінці. Тому таким важливим є налагодження партнерських стосунків, постійного діалогу та координації зусиль між всіма учасниками виховного процесу.

3) Виховання повинно здійснюватися у діяльності та через діяльність самої дитини [5; 6]. Особистість не може розвиватися поза діяльністю, адже саме у діяльності вона проявляє та формує свої якості, здібності, характер. Засвоєння суспільного досвіду, формування якостей особистості відбувається не у пасивному сприйманні інформації, а в активній взаємодії дитини з навколишнім світом - через гру, навчання, працю, спілкування, творчість. У різних видах діяльності дитина пізнає властивості предметів, суспільні способи дій з ними, засвоює соціальні ролі та норми взаємодії, практикує різні моделі поведінки. При цьому важливо, щоб діяльність була особистісно значущою для дитини, викликала у неї інтерес та позитивні емоції, дозволяла проявити самостійність та ініціативу. Це можуть бути трудові доручення, суспільно корисні справи, проєктна діяльність,

творчі завдання, волонтерство тощо. Участь у таких видах діяльності дозволяє дитині не лише засвоїти певні знання та вміння, але й розвинути важливі особистісні якості - відповідальність, цілеспрямованість, працелюбність, емпатію, співпрацю з іншими.

4) Ефективність виховання залежить від емоційно-ціннісного ставлення дитини до виховних впливів [7; 6]. Виховання - це не механічне перенесення норм та правил у свідомість дитини, а складний процес їх емоційного переживання, осмислення та перетворення на внутрішні регулятори поведінки. Дитина повинна відчувати безумовну любов та прийняття з боку дорослих, їхню готовність зрозуміти її переживання та потреби. Стосунки між вихователем та дитиною повинні будуватися на основі поваги, довіри, емпатії, а не авторитарного тиску та маніпуляцій. Важливо, щоб дорослий не лише декларував певні норми та правила, але й сам був для дитини взірцем та прикладом їх дотримання у реальному житті. Така наочність та конгруентність робить виховні впливи набагато переконливішими та дієвішими.

5) Результати виховання не завжди є прямими та безпосередніми, вони можуть проявлятися відстрочено та опосередковано [8; 9]. Формування особистісних якостей, переконань, ціннісних орієнтацій - це тривалий процес, який не зводиться до простої суми виховних впливів. Дитина активно переробляє, трансформує отриманий досвід, поєднує його зі своїми потребами та мотивами. Дитина, яка виросла у атмосфері любові та підтримки, засвоїла цінності емпатії та взаємодопомоги, може дотримуватися їх навіть у складних життєвих обставинах, обирати гуманістичні стратегії взаємодії з іншими. Тому важливо розуміти, що результати виховання можуть проявлятися поступово, через певні зміни у поведінці, ставленнях, способах мислення дитини. Вихователь повинен бути терплячим та далекоглядним, орієн-

туватися не лише на швидкі зовнішні ефекти, але й на сутнісні, глибинні перетворення особистості.

Можна зазначити, що вивчення психологічних аспектів виховного впливу на особистість дитини є надзвичайно важливим для педагогів, батьків та всіх учасників виховного процесу. Розуміння механізмів та закономірностей, що лежать в основі виховання, дозволяє створювати оптимальні умови для розвитку дітей та досягнення бажаних виховних результатів.

Важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та адаптувати методи та підходи до них відповідно до їхніх потреб та рівня розвитку. Також ключовим є створення сприятливого психологічного клімату виховного середовища, що сприяє позитивному емоційному ставленню дитини до виховних впливів.

Зазначені аспекти дозволяють досягти гармонійного розвитку особистості дитини та формування в ній цілісності та позитивних цінностей. Такий підхід сприяє не лише актуальним результатам виховання, але й формуванню майбутнього громадянина, здатного до самореалізації та взаємодії в суспільстві.

Література

1. Кузьменко В. У. (2005). Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років: монографія. Київ: НПУ ім. М. П. 27 Драгоманова.
2. Поніманська Т. І. (2015). Дошкільна педагогіка: підручник. 3-тє вид., випр. Київ: Академвидав.
3. Васильченко О. М., Щербина В. Л. (2016). Психолого-педагогічні аспекти сімейного виховання: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія».
4. Котирло В. К. (1985). Початковий період у навчанні школярів. Київ: Знання.

5. Бех І. Д. (2018). Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ-Чернівці: Букрек.

6. Гуменюк О. Є. (2010). Психологія Я-концепції: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ.

7. Максименко С. Д. (2006). Генеза здійснення особистості. Київ: КММ.